

Vergaderjaar 2019–2020

35 350 X

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2019 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota)

Nr. 2

MEMORIE VAN TOELICHTING

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET WETSVOORSTEL

Wetsartikel 1

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 1, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2016 elk afzonderlijk bij de wet vastgesteld en derhalve ook gewijzigd. Het onderhavige wetsvoorstel strekt ertoe om voor het jaar 2019 wijzigingen aan te brengen in de departementale begrotingsstaat van het Ministerie van Defensie (X).

De in de begrotingsstaten opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zgn. begrotingstoelichting).

De Minister van Defensie,
A.Th.B. Bijleveld-Schouten

B. BEGROTINGSTOELICHTING

1. Leeswijzer

De voorliggende suppletoire begroting bevat de voorgestelde wijzigingen ten opzichte van de 1^e suppletoire begroting van hoofdstuk X van de begroting van het Rijk.

In hoofdstuk 2 wordt het voorstel van wet gepresenteerd met daarin de cijfermatige aansluiting ten opzichte van de 1^e suppletoire begroting. In paragraaf 2.2 worden de belangrijkste begrotingswijzigingen op de begroting van het Ministerie van Defensie gepresenteerd.

Aansluitend wordt in paragraaf 2.3 inzicht gegeven in de begrotingsmutaties op artikelniveau voor de beleidsartikelen en de niet-beleidsartikelen. Per artikel is in deze paragraaf een tabel opgenomen met daarin de budgettaire gevolgen van beleid. De budgettaire gevolgen worden in de tabellen cijfermatig gepresenteerd en in aansluiting op de tabel toegelicht. De mutaties groter dan of gelijk aan onderstaande staffel worden op het niveau van de financiële instrumenten (en eventueel artikelonderdeel) toegelicht.

Omvang begrotingsartikel (stand ontwerpbegroting) in € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)
< 50	1	2
=> 50 en < 200	2	4
=> 200 < 1000	5	10
=> 1000	10	20

De opgenomen toelichtingen op de uitgaven gelden ook voor de verplichtingen. Alleen indien er sprake is van een groot verschil van de verplichtingenmutaties ten opzichte van de uitgavenmutaties wordt dit verschil apart toegelicht. Deze verschillen ontstaan bijvoorbeeld doordat er verplichtingen zijn aangegaan die niet tot een uitgavenmutatie leiden of door regelingen waarvoor de verplichtingen dit jaar worden aangegaan terwijl de uitgaven pas volgend jaar (of in de jaren daarna) plaatsvinden.

2. Het beleid

2.1 Voorstel van wet

Met het onderhavige wetsvoorstel wordt voorgesteld de uitgavenbegroting 2019 van het Ministerie van Defensie (X) ten opzichte van de 1^e suppletoire begroting met een bedrag van

€ 33,9 miljoen te verhogen. Voorts wordt voorgesteld het begrotingsbedrag van de ontvangsten 2019 met € 67,9 miljoen te verhogen. Dit leidt voor het Ministerie van Defensie tot een uitgavenbudget van € 10.915,7 miljoen en een ontvangstenbudget van € 393,4 miljoen. De begroting voor de in 2019 aan te gane verplichtingen stijgt met € 1.378,5 miljoen tot € 14.508,2 miljoen. De cijfermatige aansluiting op de 1^e suppletoire begroting 2019 is als volgt:

Uitgaven (in duizend euro)

Stand 1 ^e suppletoire begroting 2019	€ 10.881.836
Wijzigingen 2 ^e suppletoire begroting 2019	€ +33.880
Stand begroting Defensie (X) in de Najaarsnota 2019	€ 10.915.716

Ontvangsten (in duizend euro)	
Stand 1 ^e suppletoire begroting 2019	€ 325.504
Wijzigingen 2 ^e suppletoire begroting 2019	€ +67.906
Stand begroting Defensie (X) in de Najaarsnota 2019	€ 393.410

2.2 Belangrijkste begrotingswijzigingen

De belangrijkste mutaties worden in onderstaande tabellen weergegeven en daarna toegelicht. Voor een gedetailleerdere toelichting wordt verwezen naar de toelichting bij de artikelen.

Overzicht uitgavenmutaties

Uitgavenoverzicht (bedragen x € 1.000)

	Artikel- nummer	Uitgaven
Vastgestelde begroting 2019		10.477.053
Mutaties 1 ^e suppletoire begroting 2019		404.783
Stand 1^e suppletoire begroting 2019		10.881.836
Belangrijkste suppletoire mutaties		
1. Incidentele herschikking tussen investering en exploitatie	2, 3, 4, 6, 7, 8	0
2. Restant maatregel uitbreiding slagkracht, cyber en werkgeverschap	12	110.000
3. Loonbijstelling tranche 2018 en 2019 over maatregel werkgeverschap	12	5.230
	2, 3, 4, 5, 7, 8,	
	10, 12	0
4. Verwerken arbeidsvoorwaarden akkoord		
5. Kasschuif investeringen	6	- 300.000
6. Doorwerking ontvangsten NAFIN en DTO	7	35.000
7. Doorwerking van btw teruggave 2015 t/m 2019	2	19.000
8. Doorwerking incidentele middelen vanuit beëindigd internationaal samenwerkingsverband	2	14.695
	2, 5, 6, 7, 8, 9,	
9. Interdepartementale Budgetoverhevelingen	10, 12	19.022
10. Kasschuif dekking arbeidsvoorwaardenakkoord 2019	12	31.700
11. Maatregelen crisisbeheersing Koninkrijk en versterking maritieme grenzen ABC eilanden	6, 12	10.389
12. Digitale veiligheid	6	75.500
13. Uitvoering Wiv	6	5.000
Overige mutaties		8.344
Stand 2^e suppletoire begroting 2019		10.915.716

Toelichting

1. Incidentele herschikking tussen investering en exploitatie

De achterstand in onderhoud bij materieel en infrastructuur is groot en het kost tijd en geld om dat op te lossen. De uitgaven voor de instandhouding nemen daardoor toe. Bovendien zorgt het langdurig interen op voorraden (reservedelen, munitie, uitrusting) dat er een inhaalslag moet worden gemaakt. Nu de logistieke keten blijf geeft van herstel, stijgen de uitgaven voor instandhouding en gereedstelling. Dit jaar is de behoefte groter dan het bij de Ontwerpbegroting 2019 en 1^e suppletoire wet 2019 toegewezen budget en daarom heeft er een herschikking plaatsgevonden tussen het investeringsartikel en de artikelen 2, 3, 4, 7, 8.

De investeringsquote is fors gestegen van 19% in 2018 tot naar verwachting 23% in 2019 en ook de verplichtingenstand laat een duidelijke opwaartse lijn zien. Er is nog wel sprake van een beperkte onderrealisatie op de investeringsbegroting. € 100 miljoen van deze onderrealisatie

wordt in 2019 incidenteel ingezet om de extra instandhoudings- en gereedstellingsuitgaven in 2019 te compenseren. Om het investeringsprogramma niet in gevaar te brengen zullen deze middelen de komende jaren weer worden toegevoegd aan de investeringsmiddelen. Hierover zal bij de 1^e suppletoire begroting 2020 worden besloten.

2. Restant maatregel uitbreiding slagkracht, cyber en werkgeverschap

De reservering op de Aanvullende Post voor Uitbreiding slagkracht, cyber en werkgeverschap is overgeheveld naar de begroting van het Ministerie van Defensie. De posten loonbijstelling tranche 2019 en de overgehevelde middelen van de Aanvullende Post vormen een deel van de dekking van het op 30 juli 2019 afgesloten arbeidsvoorwaardenakkoord. Het pakket aan maatregelen van dit akkoord betreft onder meer een structurele en incidentele loonsverhoging, een nieuwe pensioenregeling voor militairen, hogere toelagen en een eerste stap naar een nieuw loongebouw.

3. Loonbijstelling tranche 2018 en 2019 over maatregel werkgeverschap

Over de reservering op de aanvullende post (zie punt 2) is ook de loonbijstelling tranche 2018 en 2019 uitgedeeld.

4. Verwerken arbeidsvoorwaardenakkoord

Door het afsluiten van het nieuwe arbeidsvoorwaardenakkoord is het hiervoor gereserveerde budget verdeeld over de verschillende defensie-onderdelen. Dit budget stond tijdelijk op artikel 12 Nog onverdeeld.

5. Kasschuif investeringen

Zoals vermeld in de Ontwerpbegroting 2020 van Defensie is medio 2019 de projectportefeuille van Defensie en het verloop van de kasuitgaven geanalyseerd. Hierbij is bezien welke mogelijkheden voorhanden zijn om programmering, raming en de realisatie van alle projecten te optimaliseren. Hieruit bleek dat er een gewijzigd kasritme nodig was. De investeringsmiddelen zijn op basis van deze analyse daarom in het (op dit moment) meest realistische kasritme gezet.

6. Doorwerking ontvangsten NAFIN (Netherlands Armed Forces Integrated Network) en DTO (Defensie Telematica Organisatie)

Hogere ontvangsten bij de Defensie Materieel Organisatie (DMO) van € 35 miljoen werken door op het uitgavenkader. Hiervan is € 21 miljoen het gevolg van ontvangsten vanuit het gebruik van het NAFIN netwerk door andere departementen, wat een doorwerking kent op het uitgavenkader voor IT. Daarnaast is, als gevolg van het opheffen van het agentschap DTO het eigen vermogen van € 14 miljoen vrijgevallen. Dit bedrag is via artikel 12, Nog onverdeeld herschikt binnen Defensie.

7. Doorwerking van btw teruggave 2015 t/m 2019

Er is in 2019 btw terugggevraagd over de jaren 2015 t/m 2019 voor leveringen aan oorlogsschepen, waarvoor een btw-tarief van 0% geldt. Defensie heeft hier wel btw over betaald (€ 19,0 miljoen) en dit is terugggevraagd. Deze ontvangsten werken door op het uitgavenkader en worden ingezet voor de hogere instandhoudingsuitgaven.

8. Doorwerking incidentele middelen vanuit beëindigd internationaal samenwerkingsverband

Door CZSK zijn incidentele middelen ontvangen (€ 14,7 miljoen) en ten gunste van de begroting geboekt vanuit een beëindigd internationaal samenwerkingsverband voor onderhoud aan M-fregatten. Deze ontvangsten werken door op het uitgavenkader en worden ingezet voor de hogere instandhoudingsuitgaven van CZSK.

9. Interdepartementale budgetoverhevelingen

Vanuit diverse ministeries is budget naar Defensie overgeheveld en andersom heeft Defensie ook budget overgeheveld naar diverse ministeries voor het uitvoeren van activiteiten. Het betreft onder andere de uitbreiding van luchtverkenningcapaciteit bij de Kustwacht Nederland, de bijdrage van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) voor de btw compensatie NLR (Nederlands Lucht- en Ruimtevaartcentrum), de bijdrage van het Ministerie van Justitie en Veiligheid ter voorbereiding op de Brexit en de aanvullende bijdrage van de bij de Kustwacht Nederland betrokken ministeries voor het Maritiem Operatiecentrum Kustwacht (MOC KW) van € 13,8 miljoen. Per saldo stijgt de begroting van Defensie met € 19,0 miljoen.

10. Kasschuif dekking arbeidsvoorwaardenakkoord 2019

Bij het verwerken van de uitkomsten van het afgesloten arbeidsvoorwaardenakkoord in de begroting en budgetten van de Defensieonderdelen zijn de uitgaven in het juiste kasritme gezet.

11. Maatregelen crisisbeheersing Koninkrijk en versterking maritieme grenzen ABC eilanden

Mede gelet op de situatie in Venezuela biedt Nederland in 2019 in respons op bijstandsverzoeken van Aruba en Curaçao op diverse terreinen ondersteuning. Hiervoor besloot de ministerraad om bij Voorjaarsnota 2019 Rijksbreed een bedrag van € 23,8 miljoen te reserveren. Hiervan is in totaal € 12,6 miljoen toegevoegd aan de begroting van Defensie, ten behoeve van de versterking van de maritieme grenzen van Aruba, Curaçao en Bonaire (€ 2,2 miljoen) en ten behoeve van maatregelen in het kader van crisisbeheersing binnen het Koninkrijk (€ 10,4 miljoen).

12. Digitale veiligheid

Op de Defensiebegroting is € 75,5 miljoen toegevoegd om de betrouwbaarheid en continuïteit van de digitale veiligheid te waarborgen.

13. Uitvoering Wiv 2017

Dit betreft een toevoeging van € 5 miljoen op de Defensiebegroting voor de MIVD ter ondersteuning van de uitvoering van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017. Met deze middelen worden binnen de MIVD concrete stappen gezet op het gebied van intern beleid, werkprocessen en de inrichting van technische systemen om in de praktijk te waarborgen dat aan de eisen uit de Wiv 2017 wordt voldaan.

Overzicht ontvangstenmutaties

Ontvangstenoverzicht (bedragen x € 1.000)

	Artikel- nummer	Ontvangsten
Vastgestelde begroting 2019		311.693
Mutaties 1 ^o suppletoire begroting 2019		13.811
Stand 1° suppletoire begroting 2019		325.504
Belangrijkste suppletoire mutaties		
1. Incidentele middelen vanuit beëindigd internationaal samenwerkingsverband	2	14.695
2. Btw teruggave 2015 t/m 2019	2	19.000
3. Ontvangsten KMar	5	7.629
4. Ontvangsten NAFIN en DTO	7	35.000
5. Ontvangsten Bestuursstaf	10	- 12.543
Overige mutaties		4.125
Stand 2° suppletoire begroting 2019		393.410

Toelichting

1. Incidentele middelen vanuit beëindigd internationaal samenwerkingsverband

Door CZSK zijn incidentele middelen ontvangen (€ 14,7 miljoen) en ten gunste van de begroting geboekt vanuit een beëindigd internationaal samenwerkingsverband voor onderhoud aan M-fregatten.

2. Btw teruggave 2015 t/m 2019

Er is in 2019 btw teruggevraagd over de jaren 2015 t/m 2019 voor leveringen aan oorlogsschepen, waarvoor een btw-tarief van 0% geldt. Defensie heeft hier wel btw over betaald (€ 19,0 miljoen) en dit is teruggevraagd.

3. Ontvangsten KMar

Op basis van geleverde diensten realiseert de KMar € 7,6 miljoen hogere ontvangsten. Dit betreft ontvangsten in verband met de bewaking van De Nederlandsche Bank (€ 3,8 miljoen), politietrainingen voor inzet in missies van het Ministerie van Justitie & Veiligheid (€ 1,1 miljoen) en het verrekenen van het derde contract observatiecapaciteit BSB-AIVD over 2017 en 2018 (€ 2,7 miljoen).

4. Ontvangsten NAFIN en DTO

DMO heeft € 35 miljoen hogere ontvangsten dan voorzien. € 21 miljoen is het gevolg van ontvangsten vanuit het gebruik van het NAFIN netwerk door andere departementen, wat een doorwerking kent op het uitgavenkader voor IT. Daarnaast is het eigen vermogen van het agentschap DTO (€ 14 miljoen) vrijgevallen als gevolg van het opheffen van het agentschap DTO.

5. Ontvangsten Bestuursstaf

Het budget apparaatsontvangsten bij de Bestuursstaf is per saldo met € 12,5 miljoen gedaald. Dit komt voornamelijk door het actualiseren van het aflossingsritme van de financieringsconstructie met het ABP ten behoeve van de kapitaaldekking van de pensioenuitkering. Daarnaast zijn

er te verwachten meerontvangsten van € 6,4 miljoen, waaronder terugvorderingen op de uitkeringen, Bovenwettelijke WW, wachtgeld en Sociaal Beleidskader.

2.3 De beleidsartikelen

Artikel 1 Inzet

Artikel 1 Inzet (bedragen x € 1.000)

	Vastge- stelde begroting 2019	Stand 1e suppletoire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting 2019		Stand 2e suppletoire begroting 2019
			Mutaties Miljoe- nnota	Overige mutaties 2e suppletoire begroting	
Verplichtingen	171.739	219.820	- 600	- 6.995	212.225
Uitgaven	199.488	247.569	- 600	- 6.995	239.974
Waarvan juridisch verplicht	13%	40%			66%
Opdracht Inzet	199.488	247.569	- 600	- 6.995	239.974
- Crisisbeheersingsoperaties (BIV/HGIS)	188.482	236.563	- 600	- 3.004	232.959
- Financiering nationale inzet krijgsmacht	3.206	3.206		46	3.252
- Overige inzet	7.800	7.800		- 4.037	3.763
Programma ontvangsten	6.707	6.707		850	7.557
- Crisisbeheersingsoperaties (BIV/HGIS)	1.407	1.407		5.000	6.407
- Overige inzet	5.300	5.300		- 4.150	1.150

Voor dit artikel worden mutaties met een grootte van € 2,0 miljoen of meer toegelicht.

Uitgaven

Het budget voor Crisisbeheersingsoperaties neemt per saldo af met € 3,6 miljoen. Dit komt voornamelijk door een stijging van het budget met € 5,0 miljoen als gevolg van de doorwerking van meer ontvangsten van de Verenigde Naties (VN) en een daling van € 7,9 miljoen als gevolg van een overheveling naar artikel 11 in verband met de aan missies gerelateerde geheime uitgaven.

Het budget voor Overige inzet neemt per saldo af met € 4,0 miljoen, voornamelijk als gevolg van de doorwerking van minder ontvangsten voor de Vessel Protection Detachments (VPD) inzet.

Verder is de verwachting dat de vrije ruimte binnen het budget voor Crisisbeheersingsoperaties (het Budget Internationale Veiligheid: BIV) dit jaar uitkomt op ongeveer € 60 miljoen. Dit zal bij de Slotwet worden verwerkt ten behoeve van de besluitvorming in het voorjaar over de eindejaarsmarge binnen de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS). Indien het kabinet daartoe besluit, zal dit bedrag weer beschikbaar zijn voor (de verlenging of intensivering van) inzet van de Nederlandse krijgsmacht.

Ontvangsten

Het budget ontvangsten Crisisbeheersingsoperaties is per saldo met € 5,0 miljoen toegenomen als gevolg van meer ontvangsten van de VN voor de Nederlandse bijdrage aan MINUSMA.

Het budget ontvangsten overige inzet is met € 4,2 miljoen afgenomen, voornamelijk omdat er minder inzet van VPD's is geweest.

Artikel 2 Taakuitvoering Zeestrijdkrachten

Artikel 2 Taakuitvoering Zeestrijdkrachten (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting 2019	Stand 1e suppletoire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting 2019		Stand 2e suppletoire begroting 2019
			Mutaties Miljoenennota	Overige mutaties 2e suppletoire begroting	
Verplichtingen	842.097	855.588	47.549	72.228	975.365
Uitgaven	842.097	855.588	63.849	29.628	949.065
Waarvan juridisch verplicht	75%	98%			103%
Opdracht Gereedstelling en instandhouding Commando ZSK	173.191	181.813	16.676	25.121	223.610
– gereedstelling	30.644	32.983	– 95	– 882	32.006
– instandhouding	142.547	148.830	16.771	26.003	191.604
Personele uitgaven	630.314	644.784	47.189	1.505	693.478
– waarvan eigen personeel	596.426	600.872	47.089	– 3.569	644.392
– waarvan externe inhuur	1.841	8.930	100	1.151	10.181
– waarvan overige personele exploitatie	32.047	34.982		3.923	38.905
Materiële uitgaven	38.592	28.991	– 16	3.002	31.977
– waarvan IT	1.264	1.276		– 77	1.199
– waarvan huisvesting en infra	5.232	6.126		1.036	7.162
– waarvan overige materiële exploitatie	32.096	21.589	– 16	2.043	23.616
Apparaatsontvangsten	20.429	20.429	19.000	14.695	54.124

Voor dit artikel worden mutaties met een grootte van € 5,0 miljoen of meer toegelicht.

Verplichtingen

CZSK zal naar verwachting voor bijna € 120 miljoen meer verplichtingen aangaan dan voorzien. Het betreft enerzijds een toename als gevolg van de hogere uitgaven en anderzijds betreft het verplichtingen die in 2019 zijn of worden aangegaan maar betrekking hebben op activiteiten die in 2020 en latere jaren worden uitgevoerd. Voorbeelden hiervan zijn het bijstellen van verplichtingen ten gevolge van de verwachting dat dit jaar nog het contract met de Rijksrederij voor het jaar 2020 wordt aangegaan en dat er dit jaar nog een verplichting wordt aangegaan voor de centrale walbewaking.

Uitgaven

Het budget voor instandhouding neemt toe met € 42,8 miljoen, omdat er sprake is van hogere instandhoudingsuitgaven. De aanvullende middelen komen uit terug ontvangen btw (zie bij Ontvangsten), een incidentele herschikking tussen investeringen en exploitatie en een incidentele meerontvangst vanuit de beëindiging van een internationaal samenwerkingsverband op het gebied van instandhouding van M-fregatten.

Het budget voor salarissen eigen personeel neemt per saldo toe met € 43,5 miljoen. Dit wordt met name veroorzaakt door het binnen de begroting verwerken van de uitkomsten van het afgesloten arbeidsvoorwaardenakkoord

Ontvangsten

De ontvangsten van CZSK nemen per saldo toe met € 33,7 miljoen. Er is in 2019 btw teruggevraagd voor leveringen aan oorlogsschepen, waarvoor 0% geldt, waar eerder wel btw over is betaald (€ 19,0 miljoen).

Daarnaast zijn incidentele middelen ontvangen (€ 14,7 miljoen) en ten gunste van de begroting geboekt vanuit een beëindigd internationaal samenwerkingsverband voor onderhoud aan M-fregatten.

Artikel 3 Taakuitvoering Landstrijdkrachten

Artikel 3 Taakuitvoering Landstrijdkrachten (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting 2019	Stand 1e suppletoire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting 2019		Stand 2e suppletoire begroting 2019
			Mutaties Miljoenennota	Overige mutaties 2e suppletoire begroting	
Verplichtingen	1.427.287	1.378.299	74.856	78.715	1.531.870
Uitgaven	1.427.287	1.378.299	74.856	16.223	1.469.378
Waarvan juridisch verplicht	82%	103%			105%
Opdracht gereedstelling en instandhouding CLAS	227.387	224.201	- 3.000	5.062	226.263
- gereedstelling	77.294	70.453	- 3.000	- 3.946	63.507
- instandhouding	150.093	153.748		9.008	162.756
Personele uitgaven	1.130.223	1.098.292	61.887	- 12.936	1.147.243
- waarvan eigen personeel	1.077.771	1.035.000	60.314	- 25.187	1.070.127
- waarvan externe inhuur	2.204	13.909	1.573	- 883	14.599
- waarvan overige personele exploitatie	50.248	49.383		13.134	62.517
Materiële uitgaven	69.677	55.806	15.969	24.097	95.872
- waarvan overige materiële exploitatie	69.677	55.806	15.969	24.097	95.872
Apparaatsontvangsten	6.432	6.432			6.432

Voor dit artikel worden mutaties met een grootte van € 10,0 miljoen of meer toegelicht.

Verplichtingen

CLAS zal naar verwachting voor ruim € 153 miljoen meer verplichtingen aangaan dan voorzien. Het betreft enerzijds een toename als gevolg van de hogere uitgaven en anderzijds betreft het verplichtingen die in 2019 zijn of worden aangegaan maar betrekking hebben op activiteiten die in 2020 en latere jaren worden uitgevoerd. Dit doet zich bijvoorbeeld voor bij het bijstellen van de verplichtingen ten behoeve van het eerder dan verwacht aangaan van meerjarige verplichtingen voor instandhouding van materieel (onderhoud en reserveonderdelen), voor het infanterie gevechtsvoertuig, klein kaliber wapens en wielvoertuigen.

Uitgaven

Het budget voor salarissen eigen personeel neemt per saldo toe met € 35,1 miljoen. Dit wordt met name veroorzaakt door het nieuwe arbeidsvoorwaardenakkoord (€ 59,1 miljoen). Daarnaast is budget vanwege de lage vullingsgraad toegevoegd aan instandhouding en materiële uitgaven (- € 23,2 miljoen).

Het budget voor overige personele exploitatie neemt toe met € 13,1 miljoen, voornamelijk als gevolg van een herschikking binnen het artikel vanuit salarissen. Deze middelen worden aangewend om meer opleidingen te faciliteren in het kader van behoudmaatregelen.

Met een incidentele herschikking tussen exploitatie en investeringen is het budget verhoogd. Dit komt voort uit hogere instandhoudingsuitgaven en hogere verstrekkingen van artikelen aan andere Defensieonderdelen uit assortimenten die de Koninklijke Landmacht Defensiebreed verzorgt.

Artikel 4 Taakuitvoering Luchtstrijdkrachten

Artikel 4 Taakuitvoering Luchtstrijdkrachten (bedragen x € 1.000)

	Vastge- stelde begroting 2019	Stand 1e suppletioire begroting 2019	Mutaties 2e suppletioire begroting 2019		Stand 2e suppletioire begroting 2019
			Mutaties Miljoe- nennota	Overige mutaties 2e suppletioire begroting	
Verplichtingen	799.984	811.638	32.333	496.060	1.340.031
Uitgaven	799.984	811.638	32.333	15.060	859.031
Waarvan juridisch verplicht	72%	98%			106%
Opdracht Gereedstelling en instandhouding CLSK	258.651	258.450		3.728	262.178
– gereedstelling	18.884	18.884	973		19.857
– instandhouding	239.767	239.566	– 973	3.728	242.321
Personele uitgaven	470.447	483.189	32.347	16.291	531.827
– waarvan eigen personeel	435.022	442.462	29.550	– 90	471.922
– waarvan externe inhuur		5.876	2.797		8.673
– waarvan overige personele exploitatie	35.425	34.851		16.381	51.232
Materiële uitgaven	70.886	69.999	– 14	– 4.959	65.026
– waarvan overige materiële exploitatie	70.886	69.999	– 14	– 4.959	65.026
Apparaatsontvangsten	12.043	12.043			12.043

Voor dit artikel worden mutaties met een grootte van € 5,0 miljoen of meer toegelicht.

Verplichtingen

CLSK zal naar verwachting voor bijna € 529 miljoen meer verplichtingen aangaan dan voorzien. Het betreft enerzijds een toename als gevolg van de hogere uitgaven en anderzijds betreft het verplichtingen die in 2019 zijn of worden aangegaan maar betrekking hebben op activiteiten die in 2020 en latere jaren worden uitgevoerd. Een onderdeel hiervan is het bijstellen van verplichtingen vanwege de verwachting dat dit jaar nog het meerjarige onderhoudscontract voor de Patriot wordt aangegaan. Verder zijn de verplichtingen bijgesteld voor de service en onderhoudscontracten van de AH-64 Apache en het motoronderhoudscontract voor de Cougar en diverse kleinere onderhoudscontracten voor de luchtwapensystemen.

Uitgaven

Het budget voor salarissen eigen personeel neemt per saldo toe met € 29,5 miljoen. Dit wordt met name veroorzaakt door het nieuwe arbeidsvoorwaardenakkoord (€ 31,1 miljoen).

Het budget voor overige personele exploitatie neemt toe met € 16,4 miljoen, voornamelijk als gevolg van de overschrijding van persoonsgebonden budgetten, onder andere als gevolg van dienstreizen voor opleiding en training voor wapensystemen in het buitenland (€ 10,0 miljoen). Dit wordt gefinancierd met een incidenteleerschikking tussen exploitatie en investeringen. Daarnaast betreft dit een technische herschikking binnen het artikel omdat helikoptervliegeropleidingen in 2019 niet langer belast worden binnen de overige materiele exploitatie (€ 4,0 miljoen), maar binnen de personele exploitatie.

Artikel 5 Taakuitvoering Koninklijke Marechaussee

Artikel 5 Taakuitvoering Marechaussee (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting 2019	Stand 1e suppletoire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting 2019		Stand 2e suppletoire begroting 2019
			Mutaties Miljoenennota	Overige mutaties 2e suppletoire begroting	
Verplichtingen	405.344	421.831	35.064	9.871	466.766
Uitgaven	405.344	421.831	35.064	2.871	459.766
Waarvan juridisch verplicht	93%	97%			101%
Opdracht Inzet KMar	6.628	7.028		96	7.124
– gereedstelling	6.628	7.028		96	7.124
Personele uitgaven	385.090	401.810	32.225	4.625	438.660
– waarvan eigen personeel	366.457	379.558	32.225	– 6.412	405.371
– waarvan externe inhuur	863	4.146		10.200	14.346
– waarvan overige personele exploitatie	17.770	18.106		837	18.943
Materiële uitgaven	13.626	12.993	2.839	– 1.850	13.982
– waarvan overige materiële exploitatie	13.626	12.993	2.839	– 1.850	13.982
Apparaatsontvangsten	4.587	4.587		7.629	12.216

Voor dit artikel worden mutaties met een grootte van € 5,0 miljoen of meer toegelicht.

Verplichtingen

De KMar zal naar verwachting voor bijna € 45 miljoen meer verplichtingen aangaan dan voorzien. Het betreft enerzijds een toename als gevolg van de hogere uitgaven en anderzijds betreft het verplichtingen die in 2019 zijn of worden aangegaan maar betrekking hebben op activiteiten die in 2020 en latere jaren worden uitgevoerd. Dit doet zich bijvoorbeeld voor bij het bijstellen van verplichtingen ten behoeve van contracten voor het inhuren van IT specialisten en overige inhuur voor volgend jaar.

Uitgaven

Het budget voor salarissen eigen personeel stijgt met € 36,9 miljoen. Dit wordt met name veroorzaakt door het nieuwe arbeidsvoorwaardenakkoord (€ 32,2 miljoen). Ook stijgen de uitgaven vanwege de doorwerking van extra ontvangsten inzake de bewaking van De Nederlandsche Bank (€ 2,0 miljoen), politietrainingen voor missies vanuit het Ministerie van Justitie & Veiligheid (€ 1,1 miljoen) en het ten gunste brengen van de ontvangsten uit het derde contract observatiecapaciteit Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten (BSB) – AIVD aan de formatie. De kosten van € 2,7 miljoen zijn naar aanleiding van dit contract in 2017 en 2018 onterecht op het budget eigen personeel terecht gekomen. Daarnaast is het budget voor externe inhuur voor onder andere diensten van de Dienst Justitiële Inrichting (DJI), Defensie Bewaking- en Beveiliging Organisatie (DBBO), adaptief aan de grens (AADG) en ondersteuning van bedrijfsvoering met € 10,1 miljoen verhoogd vanuit de ondervulling eigen personeel.

Ontvangsten

Het budget voor ontvangsten stijgt per saldo met € 7,6 miljoen. Dit wordt met name veroorzaakt door ontvangsten als gevolg van de bewaking van De Nederlandsche Bank (€ 3,8 miljoen), politietrainingen voor inzet in missies van het Ministerie van Justitie & Veiligheid (€ 1,1 miljoen) en het

verrekenen van het derde contract observatiecapaciteit BSB-AIVD over 2017 en 2018 (€ 2,7 miljoen) zoals aangegeven bij de personele uitgaven.

Artikel 6 Investerings krijgsmacht

Artikel 6 Investerings krijgsmacht (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting 2019	Stand 1e suppletoire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting 2019		Stand 2e suppletoire begroting 2019
			Mutaties Miljoenennota	Overige mutaties 2e suppletoire begroting	
Verplichtingen	5.115.563	5.134.836	813.272	- 462.165	5.485.943
Opdracht Voorzien in nieuw materieel	4.447.178	4.461.181	811.863	- 510.881	4.762.163
Opdracht Voorzien in infrastructuur	226.249	226.209	8.706	8.733	243.648
Opdracht Voorzien in ICT	332.230	337.540	- 7.080	43.280	373.740
Bekostiging Wetenschappelijk onderzoek	75.236	75.236	2.683	1.093	79.012
Bijdrage aan de NAVO	31.770	31.770		- 4.390	27.380
Reserve valutaschommelingen	2.900	2.900	- 2.900		
Uitgaven	2.839.964	2.859.237	- 235.108	56.507	2.680.636
Waarvan juridisch verplicht	65%	96%			120%
Opdracht Voorzien in nieuw materieel	2.133.671	2.147.674	- 136.517	- 54.602	1.956.555
Opdracht Voorzien in infrastructuur	264.157	264.117	8.706	16.848	289.671
Opdracht Voorzien in IT	332.230	337.540	- 107.080	97.558	328.018
Bekostiging Wetenschappelijk onderzoek	75.236	75.236	2.683	1.093	79.012
Bijdrage aan de NAVO	31.770	31.770		- 4.390	27.380
Reserve valutaschommelingen	2.900	2.900	- 2.900		
Programma ontvangsten	123.056	124.556		2.450	127.006
- Verkoopopbrengsten groot materieel (strategisch)	73.886	73.886		12.700	86.586
- Overige ontvangsten materieel	33.700	35.200		- 12.700	22.500
- Verkoopopbrengsten infrastructuur (strategisch)	10.050	10.050			10.050
- Overige ontvangsten infrastructuur	2.120	2.120		2.450	4.570
- Overige ontvangsten IT, WOO en NAVO	3.300	3.300			3.300

Voor dit artikel worden mutaties met een grootte van € 10,0 miljoen of meer toegelicht.

Verplichtingen

De verplichtingen zijn per saldo in totaal met ruim € 351 miljoen omhoog bijgesteld. Het betreft enerzijds een toename als gevolg van de hogere uitgaven en anderzijds betreft het verplichtingen die in 2019 zijn of worden aangegaan, maar betrekking hebben op activiteiten die in 2020 en latere jaren worden uitgevoerd. Ten tijde van de Miljoenennota zijn de verplichtingen met meer dan € 800 miljoen verhoogd omdat verwacht werd dat in het najaar van 2019 een aantal verplichtingen (waarbij de F-35 de grootste is) zouden worden aangegaan. Bij de 2^e suppletoire begroting is dit weer aangepast op basis van de meest actuele inzichten. De grootste bijstellingen zijn doorgevoerd op de projecten Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS) en de Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW). De verplichtingen voor deze projecten zullen naar verwachting dit jaar niet meer worden aangegaan, deze verplichtingen schuiven door naar 2020.

Uitgaven

Het uitgavenbudget voor voorzien in nieuw materieel is per saldo met € 191,1 miljoen verlaagd. Het budget is afgenomen door een kasschuif bij Miljoenennota van € 200 miljoen naar latere jaren en door een incidentele herschikking van investeringen naar exploitatie. De uitgaven voor kleinere investeringsprojecten zijn vertraagd door personele ondervulling in de logistieke keten. Er liggen concrete investeringsprojecten aan ten grondslag en dit zal in de nabije jaren tot uitgaven leiden. In 2019 is

besloten om een overheveling te doen vanuit het investeringsbudget aan de instandhoudingsuitgaven. In de komende jaren zullen deze gelden weer worden toegevoegd aan het investeringsbudget. Ook is voor € 4,3 miljoen overgeheveld naar de exploitatie om te compenseren voor toegenomen exploitatie uitgaven door de invoering van nieuwe wapensystemen (de zogenaamde «delta exploitatie»), voornamelijk naar artikel 7 voor het project Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS). Daar tegenover staat een toename van het budget met € 5 miljoen voor de MIVD ter ondersteuning van de uitvoering van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017. Met deze middelen worden binnen de MIVD concrete stappen gezet op het gebied van intern beleid, werkprocessen en de inrichting van technische systemen om in de praktijk te waarborgen dat aan de eisen uit de Wiv 2017 wordt voldaan. Ook is het budget voorzien in nieuw materiaal verhoogd doordat de volledige valutareserve van € 46,4 miljoen is ingezet als gevolg van de ontwikkeling van de dollarkoers. De valutareserve is nu uitgeput. Daarnaast is het budget voorzien in nieuw materieel verhoogd doordat de prijsbijstelling (€ 42,8 miljoen) is uitgekeerd en de eindejaarsmarge uit 2018 (€ 24 miljoen) is doorverdeeld.

Het uitgavenbudget voor Voorzien in infrastructuur is gestegen met € 25,6 miljoen als gevolg van doorverdeling van de eindejaarsmarge uit 2018 (€ 6 miljoen), het uitkeren van de prijsbijstelling (€ 5,7 miljoen), interdepartementale overhevelingen van de ministeries van EZK en VenJ voor respectievelijk het schietterrein in Petten, in voorbereiding op extra grensbewaking als gevolg van Brexit door de KMar (€ 5,4 miljoen) en een aantal kleinere mutaties (opgeteld € 8,5 miljoen).

Het uitgavenbudget voor voorzien in IT is gedaald met € 9,5 miljoen als gevolg van de kasschuif van € 100 miljoen naar latere jaren en het overboeken van delta exploitatiereeksen (€ 9,7 miljoen) naar de andere begrotingsartikelen. Daar staan de toevoeging op de Defensiebegroting van € 75,5 miljoen om de betrouwbaarheid en continuïteit van de digitale veiligheid te waarborgen, de toegekende prijsbijstelling (€ 6,8 miljoen) en de aanvullende bijdrage van de bij de Kustwacht Nederland betrokken ministeries voor het Maritiem Operatiecentrum Kustwacht (MOC KW) van € 13,8 miljoen tegenover.

Ontvangsten

Binnen de ontvangsten is een herschikking doorgevoerd van € 12,7 miljoen van overige ontvangsten materieel naar verkoopopbrengsten. Het betreft ontvangsten als gevolg van de verkoop van dienstauto's die ten onrechte niet als verkoopopbrengsten waren aangemerkt.

Artikel 7 Ondersteuning Krijgsmacht door Defensie Materieel Organisatie

Artikel 7 Ondersteuning krijgsmacht door Defensie Materieel Organisatie (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting 2019	Stand 1e suppletioire begroting 2019	Mutaties 2e suppletioire begroting 2019		Stand 2e suppletioire begroting 2019
			Mutaties Miljoenennota	Overige mutaties 2e suppletioire begroting	
Verplichtingen	932.220	929.905	41.523	260.272	1.231.700
Uitgaven	932.220	929.905	55.523	63.564	1.048.992
Waarvan juridisch verplicht	52%	108%			110%

	Vastgestelde begroting 2019	Stand 1e suppletoire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting 2019		Stand 2e suppletoire begroting 2019
			Mutaties Miljoenennota	Overige mutaties 2e suppletoire begroting	
Opdracht Logistieke ondersteuning	386.696	314.466	15.112	27.601	357.179
– gereedstelling	282.103	218.587	15.113	28.784	262.484
– instandhouding	104.593	95.879	– 1	– 1.183	94.695
Personele uitgaven	357.098	399.789	19.051	– 16.295	402.545
– waarvan eigen personeel	312.707	318.327	14.864	760	333.951
– waarvan externe inhuur	31.384	65.684	1.000	– 13.868	52.816
– waarvan overige personele exploitatie	13.007	15.778	3.187	– 3.187	15.778
Materiële uitgaven	188.426	215.650	21.360	52.258	289.268
– waarvan IT	132.554	160.517	20.590	45.248	226.355
– waarvan overige materiële exploitatie	55.872	55.133	770	7.010	62.913
Apparaatsontvangsten	32.406	43.970	14.000	21.000	78.970

Voor dit artikel worden mutaties met een grootte van € 5,0 miljoen of meer toegelicht.

Verplichtingen

DMO zal naar verwachting voor ruim € 301 miljoen meer verplichtingen aangaan dan voorzien. Het betreft enerzijds een toename als gevolg van de hogere uitgaven en anderzijds betreft het verplichtingen die in 2019 zijn of worden aangegaan, maar betrekking hebben op activiteiten die in 2020 en latere jaren worden uitgevoerd. Dit doet zich bijvoorbeeld voor bij munitie, brandstof, onderhoudscontract F-16, waarbij in 2019 bestellingen zijn geplaatst die leiden tot leveringen vanaf 2020.

Uitgaven

Het budget voor gereedstelling is met € 43,9 miljoen verhoogd omdat er dit jaar meer munitie zal worden aangeschaft dan voorzien. Door aangescherpte veiligheidseisen is het niet langer mogelijk om de levensduur van een deel van de oude voorraad te verlengen. Het initiële budget was ook niet voldoende om te voorzien in de behoefte voor oefeningen en trainingen. Daarnaast is de brandstofprijs gestegen ten opzichte van de verwachting eerder dit jaar, wat leidt tot hogere uitgaven aan brandstof.

Het budget voor salarissen eigen personeel is met € 15,6 miljoen gestegen als gevolg van het arbeidsvoorwaardenakkoord. DMO geeft dit jaar minder dan voorzien uit aan inhuur van IT-personeel. Het overschot (€ 12,9 miljoen) wordt ingezet ter dekking van de hogere IT-uitgaven.

De materiële uitgaven zijn € 73,6 miljoen hoger dan voorzien. Deze uitgaven zijn voornamelijk toegenomen als gevolg van € 65,8 miljoen hogere uitgaven aan IT. Voor € 21 miljoen betreft dit uitgaven die gedaan zijn in het kader van het gebruik van het NAFIN-netwerk door andere departementen, waar ontvangsten tegenover staan. Voor € 6,7 miljoen betreft dit hogere exploitatie uitgaven die gepaard gaan met IT-investeringsprojecten, zoals het maritiem operatiecentrum van de Kustwacht Nederland, internet op de legering en de invoering van ERP M&F. DMO heeft hiervoor dekking ontvangen uit artikel 6 (Investerings), de zogenaamde «delta exploitatie-reeksen». De resterende stijging komt door een combinatie van factoren. DMO heeft meer IT-middelen en -diensten geleverd aan de Defensieonderdelen dan eerder werd voorzien.

Een voorbeeld hiervan is de verstrekking van meer iDevices en andere digitale hulpmiddelen (smartboards, VDI laptops). Daarnaast is sprake van een toename van de uitgaven voor softwarelicenties als gevolg van prijsstijgingen. Dit wordt gefinancierd door incidentele overhevelingen uit de investeringen en inhuur van IT-personeel.

De overige materiële exploitatie is met € 7,8 miljoen toegenomen als gevolg van voornamelijk de overheveling van € 4 miljoen delta exploitatie voor het Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS).

Ontvangsten

DMO heeft € 35 miljoen hogere ontvangsten dan voorzien. € 21 miljoen is het gevolg van ontvangsten vanuit het gebruik van het NAFIN netwerk door andere departementen, wat een doorwerking kent op het uitgavenkader voor IT. Daarnaast is het eigen vermogen van het agentschap DTO (€ 14 miljoen) vrijgevallen als gevolg van het opheffen van het agentschap DTO.

Artikel 8 Defensie Ondersteuningscommando

Artikel 8 Defensie Ondersteuningscommando (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting 2019	Stand 1e suppletoire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting 2019		Stand 2e suppletoire begroting 2019
			Mutaties Miljoenennota	Overige mutaties 2e suppletoire begroting	
Verplichtingen	1.279.776	1.330.959	45.862	79.179	1.456.000
Uitgaven	1.279.776	1.330.959	45.862	23.728	1.400.549
Waarvan juridisch verplicht	50%	88%			96%
Opdracht Dienstverlenende eenheden					
– gereedstelling					
– instandhouding					
Personele uitgaven	705.328	731.664	36.135	9.730	777.529
– waarvan eigen personeel	564.034	584.111	28.944	– 33.693	579.362
– waarvan externe inhuur	2.678	6.765		23.860	30.625
– waarvan overige personele exploitatie	127.578	126.398	6.593	19.563	152.554
– waarvan overig; attachés	11.038	14.390	598		14.988
Materiële uitgaven	537.942	561.689	5.227	13.470	580.386
– waarvan bijdrage huisvesting en infrastructuur	336.671	363.968	13.367	23.520	400.855
– waarvan overige materiële exploitatie	194.353	190.403	– 8.142	– 10.050	172.211
– waarvan overige exploitatie; attachés	6.918	7.318	2		7.320
– Nationaal Fonds Ereschuld	36.506	37.606	4.500	528	42.634
Apparaatsontvangsten	80.988	80.988			80.988

Voor dit artikel worden mutaties met een grootte van € 10,0 miljoen of meer toegelicht.

Verplichtingen

DOSCO zal naar verwachting voor ruim € 125 miljoen meer verplichtingen aangaan dan voorzien. Het betreft enerzijds een toename als gevolg van de hogere uitgaven en anderzijds betreft het verplichtingen die in 2019 zijn of worden aangegaan maar betrekking hebben op activiteiten die in 2020 en latere jaren worden uitgevoerd. Dit doet zich bijvoorbeeld voor bij het bijstellen van de verplichtingen voor huisvesting en infrastructuur en voor materiële en personele exploitatie. Het betreffen onder meer

verplichtingen voor het huren van vastgoed, het uitvoeren van onderhoud aan vastgoed, opleidingen, vervoer en personeel gerelateerde diensten.

Uitgaven

Het budget voor personele uitgaven is per saldo met € 45,9 miljoen gestegen. Dit komt voornamelijk door de toevoeging van € 28,9 miljoen uit het arbeidsvoorwaardenakkoord 2019–2020 voor salarissen eigen personeel, de herschikking van € 5,8 miljoen voor het project Behoud & Werving vanuit het budget hiervoor op de materiële uitgaven, de overheveling van € 2,7 miljoen voor de betaling van de Werkkostenregeling (WKR), de overheveling van € 1,8 miljoen van de KMar voor de inhuur van ongewapend bewakings- en beveiligingspersoneel via de Defensie Bewakings- en Beveiligingsorganisatie (DBBO) om beveiligings-taken van de KMar over te nemen, zodat de KMar extra ingezet kan worden op Schiphol, de overdracht van € 2,0 miljoen van het CZSK aan het DienstenCentrum Internationale Ondersteuning Defensie (DCIOD) voor internationale verhuizingen van en naar het Caraïbisch gebied en de toevoeging van € 1,1 miljoen voor prijsbijstelling. Daarnaast is er € 2,9 miljoen vanuit DOSCO overgeheveld voor het onderbrengen van de Centrale Organisatie Integriteit Defensie (COID) bij de Bestuursstaf.

Het budget voor materiele uitgaven is met € 18,7 miljoen gestegen. Dit komt hoofdzakelijk door de incidentele herschikking tussen exploitatie en investeringen van € 20,0 miljoen voor het eerder uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden aan het vastgoed dan voorzien was om het achterstallig onderhoud aan het vastgoed te verminderen. Daarnaast wordt dit onder andere veroorzaakt door de toevoeging van € 7,2 miljoen voor prijsbijstelling, de overheveling van € 6,1 miljoen naar de andere Defensieonderdelen voor het project Behoud & Werving, de herschikking van € 5,8 miljoen voor het project Behoud & Werving naar de personele uitgaven, de overheveling van € 5,0 miljoen naar de investeringen voor spoorweginfrastructuur voor dieplaadwagons, de overheveling van € 4,5 miljoen voor de instandhouding van infrastructuur en de herschikking van € 3,8 miljoen voor de inrichting van vastgoed.

2.4 De Niet Beleidsartikelen

Artikel 9 Algemeen

Artikel 9 Algemeen (bedragen x € 1.000)

	Vastge- stelde begroting 2019	Stand 1e supplettoire begroting 2019	Mutaties 2e supplettoire begroting 2019		Stand 2e supplettoire begroting 2019
			Mutaties Miljoe- nennota	Overige mutaties 2e supplettoire begroting	
Verplichtingen	105.779	107.917		351	108.268
Uitgaven	105.779	107.917		351	108.268
Subsidies	30.980	30.830		698	31.528
Bijdrage aan (inter)nationale organisaties	57.143	47.063		721	47.784
Opdrachten	13.656	18.903	- 58	- 1.068	17.777
Bekostiging	4.000	3.521	58		3.579
Inkomensoverdrachten – Reservering Regeling Uitkering chroom 6					
Defensie		7.600			7.600
Apparaatsontvangsten				825	825

Voor dit artikel worden mutaties met een grootte van € 2,0 miljoen of meer toegelicht.

Artikel 10 Apparaat kerndepartement

Artikel 10 Apparaat kerndepartement (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting 2019	Stand 1e suppletoire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting 2019		Stand 2e suppletoire begroting 2019
			Mutaties Miljoenennota	Overige mutaties 2e suppletoire begroting	
Verplichtingen	1.626.034	1.610.421	59.985	12.977	1.683.383
Uitgaven	1.626.034	1.610.421	59.985	12.977	1.683.383
Personele uitgaven	1.601.300	1.566.834	78.998	18.510	1.664.342
– waarvan eigen personeel	209.379	180.045	21.761	– 1.421	200.385
– waarvan externe inhuur	30	5.464	950	1.700	8.114
– waarvan overige personele exploitatie	8.957	9.885	750	3.874	14.509
– waarvan uitkeringen	1.382.934	1.371.440	55.537	14.357	1.441.334
Materiele uitgaven	24.734	43.587	– 19.013	– 5.533	19.041
– waarvan overige materiële exploitatie	24.734	43.587	– 19.013	– 5.533	19.041
Apparaatsontvangsten	25.045	25.792	– 18.118	5.575	13.249

Voor dit artikel worden mutaties met een grootte van € 10,0 miljoen of meer toegelicht.

Uitgaven

Het budget voor personele uitgaven is per saldo met € 97,5 miljoen gestegen. Dit komt voornamelijk door de toevoeging van € 84,9 miljoen uit het arbeidsvoorwaardenakkoord 2019–2020 voor salarissen eigen personeel en uitkeringen. Daarnaast is er € 2,9 miljoen overgeheveld vanuit DOSCO voor het onderbrengen van de Centrale Organisatie Integriteit Defensie (COID) bij de Bestuursstaf.

Het budget voor materiële uitgaven is per saldo met € 24,5 miljoen gedaald. Dit komt voornamelijk door een budgetoverheveling van € 10,0 miljoen in het kader van een administratieve verwerking van een nader te verdelen artikel, door de herschikking van € 9,0 miljoen voor het arbeidsvoorwaardenakkoord 2019–2020 naar de personele uitgaven en een herschikking van € 1,7 miljoen aan opleidingsbudget van het Defensie Cyber Commando (DCC) naar de personele uitgaven.

Ontvangsten

Het budget apparaatsontvangsten is per saldo met € 12,5 miljoen gedaald. Dit komt voornamelijk door het actualiseren van het aflossingsritme van de financieringsconstructie met het ABP ten behoeve van de kapitaaldekking van de pensioenuitkering. Daarnaast zijn er te verwachten meerontvangsten van € 6,4 miljoen, waaronder terugvorderingen op de uitkeringen: Bovenwettelijke WW, wachtgeld en Sociaal Beleidskader.

Artikel 11 Geheime Uitgaven

Artikel 11 Geheime uitgaven (bedragen x € 1.000)

	Vastge- stelde begroting 2019	Stand 1e suppletoire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting 2019		Stand 2e suppletoire begroting 2019
			Mutaties Miljoe- nennota	Overige mutaties 2e suppletoire begroting	
Verplichtingen	7.586	8.664		8.010	16.674
Geheime uitgaven	7.586	8.664		8.010	16.674
Totaal uitgaven	7.586	8.664		8.010	16.674

Voor dit artikel worden mutaties met een grootte van € 1,0 miljoen of meer toegelicht.

Verplichtingen en uitgaven

Het budget op artikel 11 is toegenomen met € 8,0 miljoen. Dit komt met name door een budgetoverheveling van artikel 1 naar artikel 11 dat betrekking heeft op missiegerelateerde geheime uitgaven. De hoogte van de overheveling van het budget betreft € 7,9 miljoen euro.

Artikel 12 Nog onverdeeld

Artikel 12 Nog onverdeeld (bedragen x € 1.000)

	Vastge- stelde begroting 2019	Stand 1e suppletoire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting 2019		Stand 2e suppletoire begroting 2019
			Mutaties Miljoe- nennota	Overige mutaties 2e suppletoire begroting	
Verplichtingen	11.494	319.808	- 242.037	- 77.771	
Loonbijstelling					
Prijsbijstelling					
Nader te verdelen	11.494	319.808	- 242.037	- 77.771	
Onvoorzien					
Totaal uitgaven	11.494	319.808	- 242.037	- 77.771	

Voor dit artikel worden mutaties met een grootte van € 1,0 miljoen of meer toegelicht.

Verplichtingen en uitgaven

Per saldo daalt het budget met € 319,8 miljoen. Dit wordt met name veroorzaakt door het verwerken binnen de begroting van het nieuwe arbeidsvoorwaardenakkoord vanuit de middelen voor de loonbijstelling.